

TRIBUNA

## Pau i etnocràcia. 20 anys després de Dayton

**Alfredo Sasso**

Membre investigador del Grup de Recerca en Història Actual de la (GReHA-UAB)

“Va ser un magnífic acord per acabar una guerra, però un molt mal acord per fer un estat”. Aquesta frase del diplomàtic britànic Paddy Ashdown és sens dubte una de les més cèlebres i encertades per definir els acords de Dayton, firmats el desembre de 1995, que van suposar el final de la guerra de Bòsnia i Hercegovina. Es tractava d'establir condicions de pau immediata, d'estabilitat i seguretat després d'un conflicte que havia provocat almenys 100.000 morts i més de dos milions de desplaçats. Fins i tot Richard Holbrooke, cap negociador dels Estats Units a Dayton, va admetre que els acords estaven dissenyats per acabar la guerra a qualsevol preu, però no estava previst que duressin. Tanmateix, després de 20 anys, el marc constitucional del país continua coincidint amb “l'Annex IV” de l'acord.

### Les bases de l'etnocràcia

Per assolir una solució de compromís que pogués satisfer totes les parts bel·ligerants, la nova constitució establia un marc *de facto* confederal i consociatiu. Es va dividir el país en dues entitats, la Federació de Bòsnia i Hercegovina i la Republika Srpska, a les quals es va atorgar sobirania exclusiva en àmbits clau (serveis socials, educació, infraestructura, policia). Al seu torn, la Federació es va dividir en deu cantons segons criteris ètnics (cinc amb majoria bosníaca, tres amb majoria croata i dos amb població mixta) i amb una àmplia autonomia en sectors importants com l'educació, la salut i la justícia. L'estat central va quedar-se amb escassos poders i recursos, a més d'una estructura institucional basada en quotes ètniques rígides: una presidència tripartida a rotació i un parlament dividit segons els clubs nacionals dels tres “pobles

constituents” (bosnïac, serbi, croat), cadascun amb dret de vet en els anomenats assumptes vitals. L'estat central fins i tot fou privat d'una denominació institucional clara i va passar a anomenar-se simplement “Bòsnia i Hercegovina”: els representants serbis van exigir que s'eliminés el terme “República” perquè la seva pròpia entitat quedés reservada i assegurar-se així una condició simbòlica de presumpta estatalitat.

Molts argumentaven que el sistema consociatiu deixaria espai a una estabilització i a un reajustament dels poders de manera gradual, però no va ser així. Vint anys més tard, els pocs canvis institucionals han estat la reunificació del Banc Central (1997), la de les forces especials de policia (SIPA, 2002) i la de l'exèrcit (2005). Bòsnia continua tenint catorze governs i parlaments per a poc més de tres milions i mig d'habitants: una estructura extremadament disfuncional i costosa que alimenta ineficiències, divisions i frustració. Tampoc s'ha complert amb l'objectiu de garantir el retorn dels desplaçats: els territoris tenen una sòlida homogeneïtat etnonacional, exceptuant limitades zones on hi va haver una marcada intervenció de les agències internacionals.

## **De “Dayton 2” a la Sejdic-Finci: rutes truncades**

Hi va haver dos intents d'arribar a un “Dayton 2”, és a dir, a una reforma constitucional avalada pels Estats Units i la Unió Europea. Va ser el 2006 (l'anomenat “Paquet d'abril”) i el 2009 (les negociacions de Butmir), però els dos van fracassar. Consistien en una reorganització lleu, però no menyspreable, a través de diversos passos: president únic, competències compartides entre Estat i entitats i enfortiment del govern estatal. No obstant, es tractava d'iniciatives tardanes per dues raons. En primer lloc, les forces militars internacionals ja estaven en procés de deixar el país i ja no podien ser un element dissuasiu davant d'eventuals tensions locals. En segon lloc, les elits dels partits etnonacionalistes s'han anat acomodant a l'estructura de Dayton i als beneficis econòmics i de poder que aquesta els garanteix. El fracàs de 2006 és simptomàtic. Quan ja pràcticament totes les forces polítiques estaven d'acord amb la reforma, dos partits nacionalistes, un bosnïac (el SBiH) i un de croat (el HDZ1990), van endurir de sobte la seva posició i van retirar el seu suport, possiblement per treure'n profit en les eleccions que es van celebrar pocs mesos després. Promoure una reforma que necessitava ampli consens durant un any electoral va ser un altre error clau d'aquell procés. Va ser aleshores quan el principal partit serbi, el SNSD de Milorad Dodik, es va

anar radicalitzant vertiginosament, acostant-se al revisionisme sobre els crims de guerra dels '90 i amenaçant reiteradament (fins als nostres dies) en convocar un referèndum sobre la secessió de la Republika Srpska. Tot això anava en paral·lel amb l'enfortiment de l'hegemonia de Dodik, amb un ferm control de l'administració, l'economia i els mitjans de comunicació que dura fins avui, encara que hagi quedat lleument debilitat després de les eleccions de 2014.

## **“ La fractura en la societat bosniana no és només entre tres pobles constituents sinó entre dues classes: els “empresaris etnopolítics” i la massa de ciutadans sense poder ”**

Una altra etapa fonamental és la sentència Sejdić-Finci del Tribunal Europeu de Drets Humans de l'any 2009, que va condemnar Bòsnia i Hercegovina per no respectar els drets humans en la seva mateixa constitució sortida de Dayton: la Presidència i la Cambra Alta, reservades als tres “pobles constituents”, exclouen la possibilitat de ser escollits als que no s'hi reconeixen i a les minories nacionals. Arran d'aquesta sentència, el procés d'integració a la Unió Europea quedava paralitzat fins que no s'implementessin els canvis en el sistema electoral. Però en lloc d'estimular una reforma innovadora i respectuosa de l'element cívic, en aquests set anys el cas Sejdić-Finci només ha reforçat l'estancament en el poder dels partits nacionalistes, únicament capaços de vetar-se mútuament i fins i tot d'avançar propostes encara més sofisticades i absurdes que el mateix *status quo* vigent. Davant d'això, el 2014-15 la Unió Europea va adoptar una posició més flexible sobre l'assumpte, tot remouent la “condicionalitat” del cas Sejdić-Finci per a l'avenç de la integració, i prioritant ara la promoció de reformes econòmiques de tipus neoliberal (l'anomenat “Compact for Growth”). Molts subratllen que certes preocupacions d'ordre geopolític, com la potencial amenaça del radicalisme islàmic i les possibles ingerències de Rússia a la regió balcànica han pogut influir sobre aquesta reorientació de la UE.

### **Cap a un post-postDayton?**

Actualment, la fractura en la societat bosniana no és només (o no tant) entre tres pobles constituents sinó, com observa el polític de Sarajevo Asim Mujkić<sup>1</sup>, entre dues classes, ètnicament transversals: els “empresaris etnopolítics” i la massa de ciutadans sense poder. Els empresaris etnopolítics són els que van aconseguir prendre el control dels processos de privatització i de distribució dels llocs de poder els anys 90. En els primers anys de postguerra, s’asseguraven el consens dels ciutadans mitjançant la difusió i la capitalització de pors existencials (amb missatges com ara “votar per als meus nacionalistes significa protegir la meua supervivència biològica que, d’una altra manera, estaria en perill”, explica Mujkić), i avui gràcies als beneficis materials proporcionats per la mateixa etnocràcia de Dayton. Segons dades recollides per Jessie Hronesova<sup>2</sup>, Bòsnia i Hercegovina és el país amb més partits polítics per càpita al món; gairebé una família de cada dos té relació directa amb un subjecte polític. Això fa que el vot per als partits ètnics es converteixi en una opció racional, que garanteix l’accés als contactes necessaris per aconseguir una feina o una prestació social en un context d’extrema precarietat econòmica. Cal recordar que l’atur real s’estima en poc menys del 30%, i arriba a més del 60% entre els joves.

## **“ Les mobilitzacions socials han marcat el primer desafiament obert a l’etnocràcia de la Bòsnia post-Dayton. Caldrà veure si estem davant d’un canvi de perspectiva ”**

També hi ha hagut senyals de mobilització de la societat civil en clau marcadament no-ètnica, amb tres moments determinants: el 2012, la protesta de Picin Park a Banja Luka per defensar un parc públic on els empresaris etnopolítics volien construir un centre residencial; el 2013, la “revolució del nadó” a Sarajevo, protagonitzada pels pares dels nadons que no podien obtenir els documents d’identitat a causa de desacords al Parlament; i sobretot, el febrer de 2014, les protestes iniciades pels obrers de les fàbriques tancades per la privatització fallida a Tuzla, que per sorpresa es van difondre espontàniament a diverses ciutats (inclosa la capital Sarajevo) i on els manifestants

van arribar a xocs violents i a assaltar edificis institucionals. Aquestes manifestacions no han tingut massa continuïtat, però han marcat el primer desafiament obert a l'etnocràcia de la Bòsnia post-Dayton. Crida l'atenció que els moviments sorgits de les protestes de 2014, els anomenats "*plenumi*" (assemblees autoorganitzades) han centrat el seu discurs en assumptes socioeconòmics (revisar les privatitzacions, retallar privilegis, lluitar contra la corrupció, polítiques redistributives) i deliberadament han evitat tocar el tema de la reforma de Dayton, aparentment per tractar de "des-etnicitzar" el discurs públic i buscar ampli consens en els diferents contextos regionals i nacionals.

Com s'ha dit anteriorment, el recent canvi d'enfocament de la Unió Europea en la seva política cap a Bòsnia -que, per cert, es va produir després de les protestes- segueix el principi de "primer, l'economia", encara que amb una proposta radicalment oposada a la dels *plenumi*, ja que se centra en retallades al sector públic i la desregulació del mercat laboral. Durant la campanya de 2014 va semblar que fins i tot alguns partits nacionalistes havien percebut aquests senyals i van rebaixar les habituals narratives per centrar-se més en temes socioeconòmics. Queda encara per veure si estem davant d'un canvi de perspectiva, un "post-postDayton" on el discurs polític es va "des-etnicitzant" i la competició es trasllada al camp econòmic per després, potser en una fase més avançada, arribar a pactes sobre la reforma constitucional. Però fins que no hi hagi algun factor nou en el cor de l'etnocràcia, com una alternança entre partits o un canvi generacional dins de les seves elits, o potser la irrupció definitiva dels moviments socials, resulta molt difícil imaginar-se aquest canvi.

1. Vegeu l'article de Asim Mujkić '[In search of a democratic counter-power in Bosnia-Herzegovina](#)'

2. Vegeu l'article de Jessie Hronesova '[Bosnia -voting for the evil you know](#)'

Photography : Central Intelligence Agency

© Generalitat de Catalunya